

คู่มือโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน

คู่มือประชาชน คนเลี้ยงสุนัข

จัดทำโดย กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

คำนำ

สุนัขกัดคน เป็นปัญหาสาธารณสุขมานาน ถึงเวลาแล้วที่ทุกคนต้องหันมาเอาใจใส่ เพราะนอกจากการบาดเจ็บ พิการ ยังมีความสูญเสียในชีวิตเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งจากบาดแผลที่ถูกกัดโดยตรง หรือจากโรคพิษสุนัขบ้า

คนไทยมีความผูกพัน และเลี้ยงสุนัขอยู่แทบทุกบ้าน หากผู้เลี้ยงสุนัขมีความรู้ความเข้าใจ มีจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ ปัญหาสุนัขจรจัด ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าจะลดลงอย่างมาก แต่ถ้ายังไม่ปล่อยปละละเลย ขาดความเอาใจใส่ ความรับผิดชอบ สุนัขก็จะนำภัยมาให้

คู่มือประชาชนคนเลี้ยงสุนัข จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัขอย่างถูกต้องตามหลักสังคม สาธารณสุข และกฎหมาย มีความสุข และปลอดภัยทั้งคนและสุนัข

ขอขอบคุณ ศักดิ์แพทย์หญิง อภิรมย์ พวงหัตถ์ ที่กรุณาเป็น ที่ปรึกษา มอบบทความและตรวจสอบเนื้อหาทางวิชาการ ทำให้คู่มือเล่มนี้ มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างยิ่ง

สำนักโรคติดต่อทั่วไป
กรมควบคุมโรค

สารบัญ

เรื่องนี้เรื่องใหญ่ (สุนัขกัดคน)	4
โรคพิษสุนัขบ้า	6
อาการที่พบในสัตว์	9
การเกิดโรค อาการที่พบในคน	14
ป้องกัน 3 ขั้นตอน	15
เก็บตัวอย่างชิ้นสุตรแบบถูกวิธี	21
สถานที่ปรึกษาปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า	23
กฎ กติกา มารยาท 10 ข้อ สำหรับคนเลี้ยงสุนัข	24
บทลงโทษตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535	30
กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	31

เรื่องนี้เรื่องใหญ่

หลายคนคงจำข่าวสุนัขกัดเด็กเสียชีวิตได้ และเริ่มระวังที่จะเข้าใกล้สุนัขสายพันธุ์ๆ แต่พอนานวันเข้าก็ชักจะลืมๆ และขาดความระมัดระวังสุนัขทำร้ายคนไม่ใช่เรื่องใหม่ คาดว่าประเทศไทยในแต่ละปี มีผู้ถูกสุนัขกัดทุกเพศทุกวัยไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน แต่ส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุ 5-9 ปี และผู้สูงอายุ บางรายบาดเจ็บเล็กน้อย บางรายพิการ เสียโฉม จนถึงเสียชีวิต

สุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดมนุษย์มากที่สุด สุนัขที่กัดคนมีทั้งสุนัขมีเจ้าของและสุนัขที่ไม่มีเจ้าของ แต่จากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่ เป็นสุนัขมีเจ้าของ เมื่อสุนัขกัดคน ต่างก็โทษว่าสุนัขนิสัยไม่ดี สายพันธุ์ดุร้าย แต่ลืมนึกไปว่าจุดเริ่มต้นควรมาจากผู้เลี้ยง เพราะผู้เลี้ยงสุนัขควรมีกสุนัขให้นิสัยดี เลี้ยงสุนัขให้ปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น

สุนัขมีจิตวิญญาณและต้องการความรักความอบอุ่นเช่นเดียวกับคน หลักการเลี้ยงสุนัข ประกอบด้วย

- ต้องรักจริง เลี้ยงจริง และรับผิดชอบ
- ตัดสายพันธุ์ และคัดเลือกชนิดสุนัขให้เหมาะสมกับครอบครัว
- ปฏิบัติต่อสุนัขด้วยความอ่อนโยนเมตตา ซึ่งจะมีผลช่วยให้สุนัขลดความดุร้ายเข้าสังคมได้ ไม่กัดคนอื่นอย่างไร้เหตุผล
- เลี้ยงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งอาหาร ที่อยู่ ให้อากาศป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและโรคอื่น ๆ รวมถึงการคุมกำเนิดให้มีปริมาณที่สามารถเลี้ยงดูได้อย่างดี

เมื่อเจ้าของสุนัขมีจิตสำนึกที่ดี ในการเลี้ยงสุนัข ปัญหาสุนัขกัดหรือทำร้ายคนจะหมดไป ปัญหาสุนัขเวร่อนจรจัดก็จะหมดไปด้วย เพราะสุนัขเวร่อนเดิมก็เป็นสุนัขมีเจ้าของมาก่อน

ที่สำคัญคือ ประชาชนจะปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งโรคนี้เป็นปัญหาสำคัญด้านสาธารณสุข ที่ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียงบประมาณมากกว่า 700 ล้านบาทต่อปี

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

หรือที่ชาวบ้านทั่วไปรู้จักกันตามอาการที่เกิดว่า โรคกลัวน้ำ สำหรับ
อิสานบ้านเขาเรียกโรคนี้ว่า โรคหมาหิว เกิดจากเชื้ออาร์ - เอ็นเอ ไวรัสชื่อ
เรบีส์ไวรัส (Rabies Virus) มีรูปร่างคล้ายกระสุนปืน เมื่อเชื้อนี้เข้าสู่ร่างกาย
คนหรือสัตว์ แล้วจะเดินทางไปตามเส้นประสาทเข้าสู่สมอง ที่สำคัญเมื่อ
เกิดอาการขึ้นแล้ว ยังไม่สามารถรักษาให้หายได้ ต้องเสียชีวิตทุกรายจึงจัดเป็น
โรคร้ายแรงชนิดหนึ่ง

จากรายงานของกระทรวงสาธารณสุข พบจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้
ในปี 2523 ถึง 370 ราย ปี 2538 จำนวน 74 รายและในปี 2544
จำนวน 37 ราย ซึ่งมีแนวโน้มลดลง แต่จำนวนคนที่ถูกสุนัขสงสัยว่า
เป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัดแล้วมารับ การฉีดวัคซีนกลับเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี 2544
มีไม่ต่ำกว่า 350,000 ราย ทำให้ต้องเสียเงินค่าวัคซีนจากต่างประเทศ
ปีละหลายร้อยล้านบาท (ผู้ที่เสียชีวิตส่วนใหญ่ถูกสุนัขเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด
แล้วไม่ไปรับการฉีดวัคซีนหรือรับการฉีดวัคซีนล่าช้า)

กว่าครึ่งหนึ่งของผู้ถูกกัดเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 14 ปี ส่วนใหญ่อายุ 5-9 ปี เพราะเป็นวัยที่กำลังซุกซน เมื่อถูกกัดหรือข่วนเล็กน้อยเด็กก็ไม่ค่อยบอกพ่อแม่ ในเด็กเล็กอายุต่ำกว่า 5 ขวบเท่าที่พบ ส่วนใหญ่จะถูกกัดแผลใหญ่อันตราย ช่วยไม่ทันหรือทนพิษบาดแผลไม่ไหว

ไม่ได้เกิดกับสุนัขเท่านั้น

ชื่อของโรคทำให้เข้าใจกันผิดคิดว่าโรคนี้เกิดกับสุนัขเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วโรคนี้เกิดกับสัตว์เลือดอุ่นด้วย โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิด เช่น แมว ะรึ ลิง กระรอก กระแต หนู แม้แต่สัตว์เศรษฐกิจอย่าง วัว ควาย แพะ ก็จะมีพบในตัวที่มีประวัติเคยถูกสุนัขกัดมาก่อน และสัตว์ป่าอีกหลายชนิดก็เป็นได้ ในเมืองไทยพบว่า สุนัขเป็นสัตว์แพร่เชื้อที่สำคัญมากที่สุดรองลงมาคือ แมว

การติดต่อ

สุนัขและแมวที่ป่วยด้วยโรคพิษสุนัขบ้า สามารถแพร่เชื้อได้ทางน้ำลาย เพราะเชื้อจะออกมาในน้ำลายเป็นระยะตั้งแต่ 1-7 วันก่อนแสดงอาการ จนกระทั่งตาย คนเราจะติดเชือนี้ก็ต่อเมื่อ

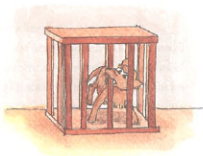
- ถูกสัตว์ที่เป็นโรคนี้อัดหรือข่วน
- ถูกสัตว์ที่เป็นโรคนี้เลียหรือน้ำลายสัตว์กระเด็นเข้าแผลรอยขีดข่วนหรือเยื่อเมือกบุตา จมูก ปาก ถ้าน้ำลายถูกผิวหนังปกติ ไม่มีรอยข่วนหรือบาดแผล ไม่มีโอกาสติดโรค
- การติดต่อโดยการหายใจ มีโอกาสน้อยมาก ยกเว้นมีจำนวนไวรัสในอากาศเป็นจำนวนมาก เช่น ในถ้ำค้างคาว
- การติดต่อโดยการกินเกิดขึ้นได้ยาก ไม่เคยมีรายงานตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับที่ติดต่อกันไปสู่มนุษย์ ในธรรมชาติก็ไม่เคยมีรายงานเช่นกัน

อาการที่พบในสัตว์

ในประเทศไทยสัตว์นำโรคหลัก คือ สุนัข กว่า 95 % ของผู้ป่วยโรคนี้มีสาเหตุมาจากสุนัข เพราะสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับคน และมีผู้นิยมเลี้ยงกันมากที่สุด โอกาสที่จะเจอสุนัขก็มีอยู่ทุกหนแห่ง เราจึงควรทราบอาการของสุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งมีทั้งแบบดุร้ายและแบบซึม โดยแบ่งเป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

ระยะเริ่มแรก มีอาการประมาณ 2 - 3 วัน โดยสุนัขจะมีอารมณ์และอุปนิสัยเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น สุนัขที่ชอบคลุกคลีกับเจ้าของ จะปลีกตัวออกไปหลบซุกตัวเงียบ ๆ มีอารมณ์หงุดหงิด ตัวที่เคยขลาดกลัวคนก็จะกลับมาคลอเคลีย เริ่มมีไข้เล็กน้อย ม่านตาขยายกว้างกว่าปกติ การตอบสนองต่อแสงของตาลดลง กินข้าวกินน้ำน้อยลง ลักษณะการเคี้ยวหรือกลืนผิดปกติ

ระยะตื่นเต้น คือ เริ่มมีอาการทางประสาท สุนัขจะกระวนกระวาย ตื่นเต้น หงุดหงิด ไม่อยู่นิ่ง กัดแทะสิ่งของ สิ่งแปลกปลอม กัดทุกสิ่งไม่เลือกหน้า ถ้ากักขังหรือล่ามไว้ จะกัดกรงหรือโซ่จนเลือดกลบปาก โดยไม่เจ็บปวด เสียงเห่าหอนจะเปลี่ยนไป ตัวแข็ง บางตัวล้มลงชักกระตุก

ระยะอัมพาต สุนัขจะมีคางห้อยตก ลิ้นมีสีแดงคล้ำห้อยออกนอกปาก น้ำลายไหล และไม่สามารถใช้ลิ้นได้เลย สุนัขอาจแสดงอาการช็อกหรือชย่อน คล้ายมีอะไรอยู่ในลำคอ ซาอ่อนเปื่อยทรนตัวไม่ได้ ล้มลงแล้วลุกไม่ได้ อัมพาตขึ้นทั่วตัวอย่างรวดเร็วและตายในที่สุด (ไม่เกิน 10 วันหรือภายใน 10 วัน หลังแสดงอาการ)

สุนัขที่แสดงอาการแบบคว่ำๆ จะแสดงอาการในระยะตื่นต้น ให้เห็นเด่นชัดและยาวนาน แต่จะแสดงอาการในระยะอัมพาตสั้นมาก ส่วนสุนัขที่แสดงอาการแบบซึม จะแสดงอาการในระยะตื่นต้นสั้นมาก จนไม่ทันสังเกตเห็น แต่จะแสดงอาการในระยะอัมพาตเด่นชัด

แมว อาการคล้ายสุนัขแต่ไม่ชัดเจน และพบอาการแบบคว่ำๆ มากกว่าแบบซึม

โค กระบือ อาการจะตื่นเด่น กระสับกระส่าย เดินโซเซ มักมีอาการคล้ายมีอะไรติดคอ น้ำลายไหลยืด ท้องอืดปอง อัมพาต และตาย

รู้ได้อย่างไรว่าสุนัขที่มากัดไม่ใช่สุนัขบ้า

จะเชื่อได้ว่าสุนัขนั้นน่าจะไม่ใช่สุนัขบ้า ต้องมีปัจจัยสนับสนุนอย่างน้อย 5 ข้อคือ

1. สุนัขได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี เคยฉีดวัคซีนมาแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งหลังสุดไม่เกิน 1 ปี
2. สุนัขได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี อยู่ในบริเวณที่รกร้างขอบชิด ทำให้มีโอกาสสัมผัสสัตว์อื่นน้อย
3. สุนัขมีอาการปกติ ยังกินน้ำกินอาหารได้
4. สามารถกักขังสุนัขไว้ดูอาการได้ (ถ้าภายใน 10 วันสุนัขยังคงมีอาการปกติ ถือว่าไม่บ้า)
5. ถูกกัดโดยมีเหตุไม่มั่ว เช่น ไปรบกวนหรือทำให้สุนัขโกรธ ตกใจ หรือสุนัขนั้นชอบกัดคนเป็นประจำ

กรณีสุนัขกัดแล้วหนีหาย ไม่สามารถติดตามดูอาการได้ ไม่ปรากฏเจ้าของ ซึ่งทำให้ไม่ทราบประวัติที่แน่นอน ให้ถือเสมือนว่ามีเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า

การเกิดโรค

เมื่อเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าเข้าสู่ร่างกายโดยการถูกกัด ช่วนหรืออื่น ๆ เชื้อจะยังคงอยู่บริเวณนั้นระยะหนึ่ง โดยเพิ่มจำนวนในกล้ามเนื้อ แล้วเข้าทางปลายประสาท เดินทางไปยังประสาทส่วนกลางและเข้าสู่สมอง เพิ่มจำนวนมากขึ้น พร้อมทั้งทำลายเซลล์สมองของคนเรา ทำให้เกิดอาการ

ระยะฟักตัวของโรค

(ระยะเวลาตั้งแต่เชื้อเข้าร่างกายจนกระทั่งเกิดอาการ) บางรายอาจนานเกิน 1 ปี บางรายอาจเร็วเพียง 4 วัน แต่โดยเฉลี่ย 3 สัปดาห์ถึง 4 เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

1. จำนวนเชื้อที่เข้าไป (บาดแผลใหญ่ ลึกหรือมีหลายแผล มีโอกาสที่เชื้อจะเข้าไปได้มาก)
2. ตำแหน่งที่เชื้อเข้าไป (ถ้าอยู่ใกล้สมองมาก เชื้อก็จะเดินทางไปถึงสมองได้เร็วหรืออยู่ในที่มีปลายประสาทมาก เช่น มือหรือเท้า เชื้อก็จะเข้าสู่ระบบประสาทได้ง่าย)
3. อายุคนที่ถูกกัด (เด็กและคนชราจะมีความต้านทานของโรคต่ำกว่าคนหนุ่มสาว)
4. สายพันธุ์ของเชื้อ ถ้าเป็นสายพันธุ์จากสัตว์ป่า จะมีอาการรุนแรงกว่าสายพันธุ์จากสุนัข

อาการที่พบในคน

สำหรับอาการของคนที่ได้รับเชื้อพิษสุนัขบ้า ส่วนใหญ่มีอาการของสมองอักเสบ และไขสันหลังอักเสบ โดยอาการเริ่มแรกของผู้ป่วยจะมีไข้ต่ำ เจ็บคอ เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย ต่อมามีอาการคัน มักเริ่มจากบริเวณแผลที่ถูกกัด แสบ ๆ ร้อน ๆ แล้วลามไปส่วนอื่น บางคนคันมาก เกาจนกลายเป็นแผลอักเสบ มีน้ำเหลือง ต่อมาจะกระสับกระส่าย กลัวแสง กลัวลม ไม่ชอบเสียงดัง เพื่อเจ้อ หลุกหลิก กระวนกระวาย หนาวสั่น ตาเบิกโพลงบ่อยๆ บางครั้งเข้าใจผิดคิดว่าเป็นโรคทางจิต มีอาการกลืนลำบากโดยเฉพาะอย่างยิ่งของเหลว จะเกิดอาการปวดเกร็งทำให้ไม่อยากดื่มน้ำ มีอาการกลัวน้ำ จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า โรคกลัวน้ำ ไม่อยากกลืนแม้กระทั่งน้ำลาย จึงทำให้ น้ำลายไหล บางคนอาจปวดท้องน้อย และชา คนไข้เพศชายบางรายมีน้ำอสุจิไหลออกมาโดยไม่รู้ตัว กล้ามเนื้อกระตุก แน่นหน้าอก หายใจไม่ออกหรืออาจชักเกร็ง อัมพาตหมดสติและตายในที่สุด

ป้องกัน 3 ขั้นตอน

การป้องกันไม่ให้มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า มี 3 ขั้นตอน

ขั้นแรก เป็นการป้องกันที่ดีที่สุด คือ ป้องกันไม่ให้สัตว์เป็นบ้า ในประเทศไทยเรา ถ้าควบคุมโรคในสุนัขได้สำเร็จ คนและสัตว์อื่นๆ จะปลอดภัยจากโรคภัยนี้

ขั้นที่ 2 ขณะนี้ยังมีสุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ทั่วไป การหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกสุนัขกัดจะลดอัตราเสี่ยงต่อการได้รับเชื้อ

ขั้นที่ 3 ถ้าป้องกันขั้นที่ 1 และ 2 ไม่สำเร็จ ยังถูกสุนัขกัดจนได้ ต้องรู้วิธีป้องกันคนให้รอดพ้นจากการเป็นโรคพิษสุนัขบ้าเมื่อถูกกัด

ควบคุมและป้องกัน

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่ร้ายแรงยังไม่มียารักษาให้หายได้ และมีระบาดอยู่ทั่วไป ทางที่ดีที่สุดคือเราควรควบคุมและป้องกันโรคในสัตว์ก่อนมาถึงคน

ขั้นที่ 1 ความคุมไม่ให้สัตว์เป็นโรคพิษสุนัขบ้า

- 1.1 เมียงสุนัขหรือแมว ต้องพาไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เมื่ออายุ 2 - 4 เดือน แล้วฉีดกระตุ้นอีกครั้งตามกำหนดนัดและฉีดซ้ำทุกปี ถ้าเป็นลูกสุนัขหรือแมว ที่เกิดจากแม่ที่ไม่เคยได้รับวัคซีนมาก่อน ให้พาไปฉีดได้ตั้งแต่อายุ 2 เดือนและฉีดซ้ำเมื่ออายุ 3 เดือน
- 1.2 ไม่นำสัตว์ป่ามาเลี้ยง ถ้าเก็บลูกสุนัขมาเลี้ยงก็ต้องรีบนำไปฉีดวัคซีน และปรึกษาสัตวแพทย์ก่อน เพราะอาจมีเชื้อพิษสุนัขบ้าติดมา
- 1.3 ต้องช่วยกันลดจำนวนสุนัขที่ไม่มีเจ้าของ หรือสุนัขไม่มีผู้รับผิดชอบ โดยหาทางคุมกำเนิดสุนัขเหล่านั้น และต่อต้านผู้ที่นำสุนัขไปปล่อย
- 1.4 พบเห็นสัตว์สงสัยเป็นบ้าต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่ประจำสถานบริการสาธารณสุขทันที หรือช่วยกันจับทำลาย (ระวังอย่าให้ถูกกัด) และนำหัวส่งตรวจชันสูตร

สัตว์นำโรคหลัก คือ สุนัข
รองลงมาเป็นแมว

ขั้นที่ 2 ลดความเสี่ยงจากการถูกสุนัขกัด ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับการดูแลสุนัขอย่างถูกต้องไม่ให้ไปกัดคน

ต้องเลี้ยงให้มีนิสัยดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี เลี้ยงแล้วมีความสุข ปลอดภัย
ทั้งคนทั้งสุนัข ทั้งนี้เจ้าของสุนัขจะต้องมีจิตสำนึกในการเลี้ยงสุนัขต้องเลี้ยง
ด้วยความรัก สอนให้สุนัขเชื่อฟังคำสั่งง่าย ๆ เอาใจใส่รู้จักคุมกำเนิด ไม่ให้มี
สุนัขมากเกินไปจนความต้องการ พร้อมทั้งต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น
ระมัดระวังไม่ให้สุนัขไปก่อความเดือดร้อน รำคาญหรือก่ออันตรายแก่ผู้อื่น
ข้อสำคัญ ควรปฏิบัติตามหน้าที่ของเจ้าของหรือผู้เลี้ยงสุนัขพึงรับผิดชอบ
(ตามกฎกติกาหมาบาท 10 ข้อสำหรับผู้เลี้ยงสุนัขหน้า 24) สำหรับสุนัข
ที่ไม่มีเจ้านั้น ท้องถิ่นก็ต้องรับผิดชอบ ดูแลให้มีระเบียบป้องกัน
ไม่ให้มีสุนัขเหล่านี้เพิ่มขึ้น จัดการไม่ให้สุนัขไปก่อความรำคาญหรืออันตราย
แก่ผู้อื่นจนไปมา

ส่วนที่ 2 การหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกสุนัขกัดทำได้ง่าย โดย

อย่าปล่อยให้เด็กเล่นอยู่กับสุนัขตามลำพัง สอนให้เด็กระมัดระวัง เมื่อเล่นหรือใกล้สุนัขโดยปฏิบัติดังนี้

- 2.1 ไม่แหย่สุนัขให้โมโห
- 2.2 ไม่เหยียบ (หาง, ตัว, ขา) หรือรบกวนทำให้สุนัขตกใจ
- 2.3 ไม่ไปแยกสุนัขที่กำลังกัดกันด้วยมือเปล่า
- 2.4 ไม่หยิบจานข้าว ขณะสุนัขกำลังกินอาหาร
- 2.5 ไม่ยุ่ง หรือคลุกคลีกับสุนัขนอกบ้าน สุนัขไม่มีเจ้าของ หรือสุนัขที่ไม่ทราบประวัติแน่นอน และไม่ควรถือสุนัขเดียมือหรือใช้มือล้วงคอช่วยเหลือสุนัข ที่ทำท่าคล้ายมีอะไรติดคอ โดยไม่แน่ใจว่าสุนัขกินอะไรลงไป

ให้เด็กระลึกเสมอว่า หากถูกสุนัขโดยเฉพาะลูกสุนัข กัด หรือ ข่วน แม้เพียงรอยตลอกให้บอกพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือครูทันที

ปฏิบัติการ

5ข.

อย่าแหย่, อย่าเหยียบ, อย่าแยก, อย่าหยิบ, อย่ายุ่ง

ขั้นที่ 3 เมื่อถูกกัดทำอย่างไร

ถ้าถูกสุนัขบ้า หรือสงสัยว่าบ้ากัด ช่วน หรือเฉียดตามบาดแผล ให้รีบปฏิบัติดังนี้

3.1 รีบล้างแผลให้เร็วที่สุดด้วยสบู่และน้ำสะอาดหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการป้องกันการติดเชื้อ เพราะจะทำให้เชื้อโรคต่าง ๆ ที่บริเวณนั้นหลุดออกจากแผลไปตามน้ำไม่ว่าจะเป็น เชื้อโรคพิษสุนัขบ้า หรือเชื้อโรคอื่น ๆ แล้วเช็ดแผลให้แห้ง ใดยาฆ่าเชื้อ เช่น โพรโดนไอโอดีน ถ้าไม่มีอาจใช้นอลกอฮอล์ 70% หรือทิงเจอร์ไอโอดีน หรือยาฆ่าเชื้ออื่น ๆ แทน

3.2 ไปพบแพทย์เพื่อรับการป้องกันรักษาที่ถูกต้อง ถ้ามีความเสี่ยงต่อโรคพิษสุนัขบ้า แพทย์จะฉีควัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้

วัคซีนชนิดใหม่ คนท้องก็ฉีดได้

วัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าที่ใช้ฉีดคนในปัจจุบัน ไม่ต้องฉีดรอบสะดือทุกวันเหมือนแต่ก่อนแล้ว ฉีดเพียง 5 เข็ม ฉีดได้ทั้งในเด็กและสตรีมีครรภ์

3.3 ต้องจดจำลักษณะและสังเกตอาการสัตว์ที่กัด รวมทั้งติดตามหาเจ้าของเพื่อถามประวัติการฉีดวัคซีน ที่มาของสัตว์และสังเกตอาการสัตว์ต่อไป (สุนัขออกเดียวกัน พันธุ์เดียวกัน สีเดียวกัน ลักษณะคล้ายคลึงกัน อาจจำผิดตัวได้)

**พบสัตว์ที่สงสัย อาจเป็นโรคพิษสุนัขบ้า
เมื่อตายลง ต้องส่งตรวจทันที**

เก็บตัวอย่างชั้นสุตรแบบถูกวิธี

1. ถ้าเป็นสัตว์เล็กอย่างกระรอก กระต่าย แมว ส่งชั้นสุตรได้ทั้งตัว แต่ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่อย่างสุนัข สุนัข วิว ต้องตัดเฉพาะส่วนหัวไปชั้นสุตร
2. ผู้ตัดหัวสัตว์จะต้องไม่มีบาดแผลที่มือ และต้องสวมถุงมือยางหรือถุงมือพลาสติกที่กันน้ำได้ขณะทำการตัด
3. นำถุงพลาสติกครอบปากสุนัขก่อนลงมือตัด เป็นการป้องกันน้ำลายสัตว์กระเด็น จากนั้นใช้มีดคม ๆ ตัดตรงรอยข้อต่อระหว่างหัวกับคอ รวบรวมถุงพลาสติกที่ครอบปากสุนัขไว้ และนำใส่ลงในถุงพลาสติกหนา ๆ อีกชั้น รัดปากถุงให้แน่น ท่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หนา ๆ ใส่ถุงพลาสติกหนา รวบรวมมัดรัดให้แน่น (ห้ามแช่หัวสัตว์ในฟอร์มาลิน จะทำให้เนื้อสมองแข็ง แยกเชื้อไม่ได้ ผลการตรวจไม่ตี)

4. นำถุงนี้ใส่ลงในถังพลาสติก ถึงโลหะ หรือกล่องโฟมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีน้ำแข็งรองอยู่กันถึงประมาณ 1/4 แล้วเทน้ำแข็งกลบอีกครั้ง เพื่อรักษาตัวอย่างไม่ให้เน่า (ห้ามใส่เกลือหรือแซนซิง จะทำให้ใช้เวลาในการตรวจนานขึ้นและผลตรวจอาจไม่ดีเท่าที่ควร)

5. นำส่งห้องชันสูตรโรคโดยเร็วที่สุดภายใน 24 ชั่วโมง

6. กรอกข้อมูลในแบบส่งตัวอย่างตรวจอย่างละเอียด เกี่ยวกับชนิดสัตว์ สี อายุ การฉีดวัคซีน การกักคนหรือสัตว์อื่น รวมทั้งชื่อที่อยู่ของผู้ต้องการผลชันสูตรหรือเจ้าของติดไว้ด้วย ป้องกันการสลับตัวอย่างและเจ้าหน้าที่สามารถติดต่อได้รวดเร็ว

ส่วนซากถุงมียาง หรือถุงพลาสติกควรเผา หรือฝังให้ลึกอย่างน้อย 50 เซนติเมตร ป้องกันสัตว์อื่นคุ้ยเขี่ย มีดหรืออุปกรณ์อื่น ให้ทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ แล้วฝังแดดให้แห้ง หรือต้มในน้ำเดือดนาน 30 นาที

สถานที่ปรึกษาปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า

- สถานเสาวภา สภากาชาดไทย ถนนอังรีดูนังต์ ปทุมวัน กทม.
โทร 0 2252 0161-4 ต่อ 127

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข โทร 0 2590 3170
0 2591 8429

- กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โทร 0 2653 4444
ต่อ 4115

- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และปศุสัตว์จังหวัด
- โรงพยาบาลทุกแห่ง
- ศูนย์สาธารณสุขชุมชนหรือสถานเอนามัย
- คณะสัตวแพทย์ คณะแพทยศาสตร์ทุกมหาวิทยาลัย

กฎกติกา มารยาท 10 ข้อ สำหรับผู้เลี้ยงสุนัข

1. นำสุนัขไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทุกปี (ปีแรก ฉีด 2 ครั้ง) ตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 กำหนดให้นำสุนัขที่เลี้ยงไว้ ไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าครั้งแรกเมื่อสุนัขมีอายุ 2 - 4 เดือน ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท

2. ไม่ปล่อยสุนัขไปเฟ้นฟ่านในที่สาธารณะ ทุกครั้งที่นำสุนัขออกนอกบ้านต้องใส่สายจูง ถ้าสุนัขคุกรวมเครื่องป้องกันสุนัขกัด

3. ถ้าสุนัขของท่านถูกสุนัขตัวอื่นกัด ก็ต้องรีบปรึกษาสัตวแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พร้อมทั้งขอข้อมูลและหลักฐานการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าจากเจ้าของสุนัขที่มากัด

4. มีการวางแผนคุมกำเนิดสุนัข เพื่อป้องกันการมีสุนัขมากเกินไป

5. ฝึกสุนัขให้อยู่ในระเบียบ เชื่อฟังคำสั่งง่าย ๆ เพื่อควบคุมให้อยู่ร่วมกันกับคนอย่างปลอดภัย

6. ไม่ขู่ขู่สุนัขให้โมโห จะทำให้สุนัขระแวงและมีนิสัยชอบกัด

7. อย่าปล่อยให้สุนัขถ่ายสกปรกบนทางเท้า ถนน สนามหญ้าหรือที่สาธารณะ ถ้าสุนัขถ่ายในบริเวณดังกล่าวเจ้าของควรเก็บ และนำไปทิ้งให้เรียบร้อย ควรฝึกให้ถ่ายเป็นเวลาและเป็นที่ เช่น ในกระเบะทราย หนังสือพิมพ์ ฯลฯ

8. จัดการดูแลสุนัขให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น รักษาความสะอาด สม่ำเสมอให้แก่สุนัข ที่อยู่อาศัย ถ่ายพยาธิและฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ

9. ไม่หมกหมุกให้สังคม โดยนำสุนัขที่ไม่ต้องการไปปล่อย

10. เมื่อสุนัขไปกัดผู้อื่น เจ้าของสุนัขต้องปฏิบัติดังนี้

- ควบคุมและแยกสุนัขออกจากการจู่โจมทันที โดยนำไปกักขัง ผูกหรือล่ามไว้
- ดูแลบาดแผลผู้ถูกกัด โดยล้างแผลด้วยสบู่และน้ำทันที แล้วจึงพาไปพบแพทย์
- ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสุนัขที่กัด เช่น ประวัติการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและประวัติที่มาของสุนัขให้กับผู้เสียหาย และแพทย์ผู้ดูแลรักษา
- วิเคราะห์พฤติกรรมสุนัข และหาทางป้องกันไม่ให้ไปทำร้ายผู้อื่นอีกต่อไป
- การปล่อยสุนัขออกไปทำอันตรายแก่บุคคล หรือทำความเสียหายต่อทรัพย์สินผู้อื่น มีโทษทางแพ่งและอาญา
 - ทางแพ่ง เจ้าของต้องชดใช้ค่าเสียหาย เช่น ค่ารักษาพยาบาลและถ้าถูกกัดเสียชีวิต ต้องเสียค่าทำศพรวมทั้งค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรให้แก่ผู้เสียหาย
 - ทางอาญา มีโทษจำคุก 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ท่านกำลังทำผิดต่อสังคมอย่างใหญ่หลวง ถ้าท่านทำตนอย่างนี้

1. ปลดปล่อยสุนัขของท่านพ่นพ้านในที่สาธารณะ โดยไม่ได้ขู่แฉ แล้วสุนัขไปก่อความเดือดร้อน ไร้ค่าสูญ เสียหายแก่ผู้อื่น
2. ปกปิด ปกป้องสุนัขที่เคยคลุกคลี กัดกับสุนัขบ้าน เพราะสุนัขนั้นอาจติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าแล้วก่อนอันตรายภายหลัง
3. นำสุนัขไปปล่อยตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน เป็นการผลัดภาระให้ผู้อื่น

ท่านรู้หรือไม่ว่า...

หน้าที่ของเจ้าของสัตว์ ตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535

1. นำสุนัขไปรับการฉีดวัคซีนครั้งแรกเมื่อสุนัขอายุ 2-4 เดือน และครั้งต่อไปตามที่กำหนดในใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
2. เมื่อสัตว์ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว ให้ติดเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ และเก็บใบรับรองการฉีดวัคซีนไว้หากชำรุดหรือสูญหายให้แจ้งต่อสัตวแพทย์ เพื่อขอรับเครื่องหมายหรือใบรับรองดังกล่าวแทนของเดิม กรณีนี้เจ้าของจะต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง

3. ดูแลสุนัขของตน ไม่ปล่อยสุนัขออกมาในที่สาธารณะ (เจ้าของที่มีสิทธิ์จับสุนัขที่ไม่มีเครื่องหมายประจำตัวขัง 5 วัน ถ้าไม่มีผู้ไปรับ เจ้าของที่มีสิทธิ์ทำลายได้)

4. ให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่ที่จะเข้าไปในโรงเรียน เพื่อ

4.1 สอบถามจำนวนแพศ พันธุ์ อายุสุนัข

4.2 ฉีดวัคซีนแก่สุนัขที่ยังไม่ได้รับการฉีดวัคซีนตามกำหนด
กรณีนี้เจ้าของสัตว์ต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็น 2 เท่า
ของปกติ

4.3 นำหัวสุนัขส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้า

4.4 สั่งให้เจ้าของทำลายซากสุนัข

5. แจ้งต่อสัตวแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขภายใน 24 ชั่วโมง
เมื่อสุนัขถูกสัตว์อื่นที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัดและต้อง

5.1 ผูกล่ามหรือกักขังเพื่อเฝ้าสังเกตอาการสุนัขนั้นไว้
ไม่น้อยกว่า 6 เดือน

5.2 ถ้าสุนัขมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ให้รีบแจ้งต่อพนักงาน
เจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นภายใน 24 ชั่วโมง

5.3 ในระหว่างดูอาการ ถ้าสุนัขสูญหายหรือตายให้แจ้งต่อ
พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น
ภายใน 24 ชั่วโมง

6. ให้ความร่วมมือกับสัตวแพทย์ เมื่อมีการตรวจยานพาหนะ โรงเรือนหรือสถานที่ ในกรณีที่สัตวแพทย์ได้รับแจ้งหรือสงสัยว่า สุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในที่ดังกล่าว

6.1 ถ้าสุนัขไม่มีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า และได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว แต่สัตวแพทย์เห็นว่าควรฉีดอีก เจ้าของไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

6.2 ถ้าสัตว์ยังไม่ได้ฉีดตามกำหนด เจ้าของต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็น 2 เท่าของที่กำหนด

เมื่อสุนัขได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว สัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมาย ต้องมอบเครื่องหมาย และใบรับรองการฉีดวัคซีนให้เจ้าของ

7. ในการโอนกรรมสิทธิ์สุนัขที่ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว เจ้าของต้องมอบเครื่องหมายและใบรับรองการฉีดวัคซีนแก่ผู้รับโอนด้วย

8. ไม่จำหน่าย จ่าย โอนสุนัขที่อยู่ระหว่างเฝ้าสังเกตอาการโรคพิษสุนัขบ้า

บทลงโทษตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535

1. ผู้ใดฝ่าฝืนไม่นำสัตว์ไปรับการฉีดวัคซีน ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท
2. ผู้ใดมีเครื่องหมายแสดงว่าฉีดวัคซีนปลอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
3. ผู้ใดไม่แจ้งว่าสุนัขที่เลี้ยงไว้ มีอาการโรคพิษสุนัขบ้าหรือสุนัขบ้ากัด หรือไม่ยอมทำลายสุนัขเป็นโรคพิษสุนัขบ้า หรือไม่กักขังสุนัขที่สงสัยเป็นโรค (ตามที่สัตวแพทย์สั่ง) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 3,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
4. ผู้ใดขัดขวาง หรือไม่อำนวยความสะดวกในการจับสุนัข ไม่มีเจ้าของในที่สาธารณะ หรือต่อการใช้สัตวแพทย์เข้าไปสอบถามข้อมูลสุนัข เข้าไปตรวจสุนัขที่สงสัยเป็นโรค หรือทำลายสุนัขที่เป็นโรคนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของสุนัขที่ออกไปก่อดคนนอกบ้าน หรือไม่ได้ผูกค่านสุนัขไว้ เมื่อมีคนมาเรียกบอกกล่าวก่อนเข้าบ้าน มีโทษ

บทลงโทษ คือ ต้องชดใช้ค่าเสียหาย เช่น ค่ารักษาพยาบาล บาดเจ็บ ค่าวัคซีน ค่าซีรั่มป้องกันพิษสุนัขบ้า ค่าวัคซีนป้องกันบาดทะยัก เป็นต้น ถ้าผู้ถูกกักเลี้ยงชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า อาจต้องเสียค่าปลงศพ รวมไปถึงค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรให้แก่ฝ่ายที่เสียหาย

บทอาญา โทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน ปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากนี้ ในแต่ละท้องถิ่นจะมีกฎหมายประจำท้องถิ่น เช่น เทศบัญญัติ, ข้อบังคับ อ.บ.ค., ข้อบังคับจังหวัด เรื่องการควบคุม การเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ อาศัยความตามมาตรา 29 มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ควบคุมการเลี้ยงสัตว์ และการปล่อยสัตว์ในที่สาธารณะ ซึ่งจะห้ามมิให้นำสุนัขหรือสัตว์อื่น มาปล่อยแทนพ่วงในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดได้ แล้วแต่ท้องถิ่นจะเห็นสมควรหรือบางพื้นที่อาจจำกัดจำนวนการเลี้ยงสุนัขได้ด้วย

รายชื่อคณะทำงาน

คณะที่ปรึกษา

1. นายแพทย์จรัส ตฤณวุฒิจงษ์	อธิบดีกรมควบคุมโรค
2. นายแพทย์ภักดี วีระตั้งฉัตรานนท์	รองอธิบดีกรมควบคุมโรค
3. นายแพทย์ภักดี กิตติสาคร	รองอธิบดีกรมควบคุมโรค
4. นายแพทย์ศิริศักดิ์ วันนทรวาท	ผู้อำนวยการสำนักโรคติดต่อทั่วไป
5. นายสัตวแพทย์พลาณรงค์ สภาวรรณณี	หัวหน้ากลุ่มโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน
สำนักโรคติดต่อทั่วไป

คณะทำงาน

1. สัตวแพทย์หญิงอภิรมย์ พวงพิณฑ์	นายสัตวแพทย์ 8
2. นางศิริยา สมคำมิต	นักวิชาการสาธารณสุข 7
3. นางโสภภาพรรณ ริมสวัสดิ์	นักวิชาการสาธารณสุข 7
4. นางกัญญา วชิรพันธุ์สุภ	นักวิชาการสาธารณสุข 7
5. นางวัฒนา วีระวัฒน์	นักวิชาการสาธารณสุข 7
6. นางอรนถ วัลลวงษ์	นักวิชาการสาธารณสุข 6
7. นางทองใจ บุตรจินดา	นักวิชาการสาธารณสุข 5

เลขที่ประจำหนังสือ : 974-297-155-2

จัดทำโดย กลุ่มโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน สำนักโรคติดต่อทั่วไป
กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

พิมพ์ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2547 จำนวน 25,000 เล่ม